ZENEAKADÉMIA
ALAPÍTVA 1875

AZ ÚJJÁSZÜLETETT ORGONA 1907-2018

VOIT & SÖHNE OP. 975

2018. október 22. (HÉTFŐ), 19.30
NAGYTEREM

ORGONAAVATÓ KONCERT

Himnusz
Köszöntők

Liszt Ferenc: Prelúdium és fúga a B-A-C-H motívumra
Kodály Zoltán: Laudes organi

szünet

Richard Strauss – Max Reger: Feierlicher Einzug der Ritter des Johanniterordens *(A Szent János-rend lovagjainak ünnepi bevonulása)*
Szathmáry Zsigmond: Orgonaverseny

SZABÓ Balázs, PÁLÚR János, RUPPERT István, FASSANG László (orgona)
A Zeneakadémia Alma Mater Kórusa (karigazgató: SOMOS Csaba)
A Zeneakadémia Szimfonikus Zenekara
Vezényel: MADARAS Gergely, SOMOS Csaba

Moderátor: BŐSZE Ádám

A Nagyterem hazatért orgonája nem csak szólóhangszerként, hanem zenekarral és kórussal együtt is bemutatkozik az avatóünnepségen.

A nagyterem orgonái 1907-ben és 1967-ben is Liszt Ferenc egyik legismertebb orgonaművével, a B–A–C–H motívumra komponált Prelúdium és fúgával szólaltak meg. Ezúttal is Liszt monumentális orgonaművét hallhatjuk először az újjászületett hangszeren.

Kodály Zoltán az Amerikai Orgonisták Céhének (American Guild of Organists) megrendelésre 1966-ban komponálta *Laudes organi* című művét. Az akkor már idős szerző nagyszabású művéhez egy tizenkettedik századi szekvenciát használt fel.

A hangverseny második felének nyitányaként Richard Strauss *A Szent János-rend lovagjainak ünnepi bevonulása* című 1909-ben készült kompozíciója Max Reger átiratában, orgonán és harsonákon csendül fel.

A Voit-orgona avatására a neves zeneszerző és orgonaművész, Szathmáry Zsigmond szimfonikus orgonaversenyt írt, ami ezen az estén szólal meg először. Szathmáry Zsigmond a Zeneakadémián végzett, majd az 1960-as években Németországba költözött. A komponista a huszadik századi avantgárd zene kiváló ismerője, előszeretettel kísérletezik különleges játékmódokkal, hangszínekkel és elektronikával, de sokféle eszközt és stílust használ. Orgonaversenye a Liszt–Bartók–Ligeti örökség inspirációjával készült.

A Zeneakadémia szimfonikus zenekarát és énekkarát az egyetem hallgatói alkotják. Az Alma Mater Kórust 2014 óta Somos Csaba vezeti, aki amellett, hogy az egyetem tanára, a Nemzeti Énekkar vezető karnagya is. Az orgonaavató ünnepség karmestere, Madaras Gergely 2013 óta a Dijoni Zenekar zeneigazgatójaként dolgozik, 2014-ben pedig a szombathelyi Savaria Szimfonikus Zenekar vezető karmestere lett.

Az orgonát a zeneakadémia tanárai szólaltatják meg, a fellépés sorrendjében: Szabó Balázs, az orgonaprojekt megálmodója és szakértője, Pálúr János, Ruppert István és Fassang László tanszéki csoportvezető.

REKTORI KÖSZÖNTŐ

Több mint száztizenegy éve, 1907. május 15-én szólalt meg először a Nagyterem koncertorgonája, amelynek homlokzata az elmúlt évszázad során a magyar zenei élet szimbólumává vált.

A Voit & Söhne orgonaépítő műhely e kivételes hangszerének 1967-ig volt otthona ez a karzat, majd a sípok elnémultak, mögéjük egy másik orgona épült, a homlokzat csendes díszlet maradt – egészen mostanáig.

Októbertől újra szól az orgona a Nagyteremben, megszólalhatnak végre a világ orgonairodalmának legszebb darabjai. Orgonabérletünk előadásai bemutatják a hangszer különböző arcait: a jól ismert barokk művektől a német romantikus repertoáron át a különleges kamarazenei műsorokig, és a legnagyobb magyar szerzőkig tart a válogatás.

Engedjék meg, hogy egyet kiemeljek ezek közül, amelyet az orgonaavató ünnepi estén is műsorra tűztünk: Liszt B-A-C-H preludium és fúgáját. Ezzel a művel egyszerre tisztelgünk iskolánk alapítója előtt, a legnagyobb orgonamuzsikus, Johann Sebastian Bach előtt, és azok előtt, akiknek álma közös álmunkká vált, és mára megvalósult: akik minden követ, sípot és billentyűt megmozgattak azért, hogy a Voit-orgona kivételes, semmihez nem hasonlítható hangja újra betölthesse ezt a páratlan hangversenytermet.

Dr. Vigh Andrea
Rektor

© FELVÉGI ANDREA

A NAGYTERMI VOIT-ORGONA ÚJJÁSZÜLETÉSE

A Zeneakadémia Nagytermének orgonáját a karlsruhe-durlachi Voit & Söhne cég készítette Opus 975-ös számmal, 4 manuállal és 74 regiszterrel. Együtt épült a Zeneakadémia Liszt Ferenc téri épületével, és először 1907-ben szólalt meg a ház ünnepélyes felavatásakor.

Voit korának kiemelkedő orgonaépítője volt, aki hangversenytermi koncertorgonák készítésére specializálta magát, úttörően modern elképzeléseivel nyerte el a budapesti orgona építését is. Hangszerei a szimfonikus zenekar hangzásideálját követték, ahol a hangszínek rendkívül gazdag skálája szólaltatható meg a pianissimótól a fortissimóig, a technikai vívmányoknak köszönhetően olyan könnyedséggel, ami előtte lehetetlennek tűnt minden orgonista számára.

A NAGYTERMI KONCERTORGONA 1943-BAN
© FORTEPAN

© SZABÓ BALÁZS

1907 és 1925 között az orgona felpezsdítette a magyar orgonás életet, olyan neves orgonisták koncerteztek rajta, mint Karl Straube, a lipcsei Tamás-templom orgonistája, Alexandre Guilmant, a Párizsi Conservatoire akkori igazgatója, Enrico Bossi, korának egyik legnagyobb orgonavirtuóza, vagy Antalffy-Zsiross Dezső, a Zeneakadémia frissen kinevezett ifjú orgonatanára.

A Zeneakadémia szenátusa a művészi, építészeti, műemlékvédelmi, gazdasági és orgonatörténeti szempontok együttes mérlegelésével 2010. május 18-án határozatot hozott az eredeti Voit-orgona rekonstrukciójáról. Az intézmény rektora orgona-bizottságot hozott létre, amelyben az orgona mellett a gazdasági, jogi és műszaki területek szakemberei is helyet kaptak. A bizottság feladata volt a projekt szakmai előkészítése, a megvalósíthatósági és finanszírozási lehetőségek feltérképezése. Az intenzív munka gyümölcseként 2014 novemberében Magyarország Kormánya határozatot hozott a felterjesztett projekt támogatására.

A nemzetközi közbeszerzési eljárás eredményeként a kiváló referenciákkal rendelkező német Johannes Klais Orgelbau és magyarországi partnere, az AerisOrgona Kft. végezték a rekonstrukciót. A rekonstrukciós terv kidolgozását és az orgonaszakértői feladatokat Szabó Balázs végezte, az egyetem orgonatanáraiból és műszaki szakembereiből álló szakértői bizottsággal együttműködve.

A rekonstrukciót úttörő teljesítménynek értékelik világszerte, hiszen ez az első olyan projekt, ahol egy századfordulós elektromos traktúrájú orgonát minden részletében, autentikusan rekonstruáltak. Ugyanakkor a régi rendszertől teljesen függetlenül megjelennek a modern orgonaépítészet vívmányai is, mint például a setzer kombináció, egy olyan számítógépes rendszer, mely az orgona hangszín-kombinációinak kezelését könnyíti meg. A Voit-orgonával nem csupán a Zeneakadémia és az oktatás, de Magyarország is egy olyan jelentős orgonakinccsel gazdagodik, ami világviszonylatban is egyedülálló.

Tíz év kitartó munkájának és erőfeszítéseinek köszönhetően ma már újra régi fényében tündökölhet a Nagyterem legszebb ékköve, a főnixmadárként újjászületett Voit-orgona.

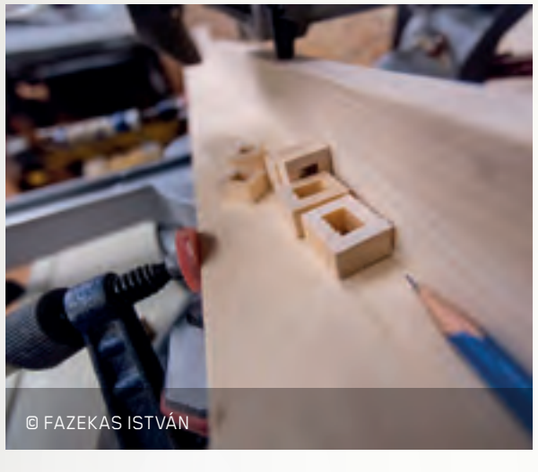

© FAZEKAS ISTVÁN

© SZABÓ BALÁZS

A NAGYTEREM ORGONÁI

A Voit orgona építése, 1905–1907

A Zeneakadémia 1905. augusztus 21-én kötött szerződést a német Voit & Söhne orgonaépítő céggel egy négy manuálos, 74 regiszteres orgonáról. 1907. január 7-én vasúton érkezett Budapestre a mintegy 23 tonnás küldemény, amelyet a cég művezetője, Oskar Binder vett át, majd ő vezette az orgona építési munkáit. A helyszíni szerelési munkálatok február elejétől májusig tartottak. A hangszert elsőként Antalffy-Zsiross Dezső szólaltatta meg a májusi épületátadó ünnepségek keretében, május 15-én. Antalffy Liszt Ferenc B-A-C-H prelúdium és fúgáját adta elő saját átiratában.

Az első átépítések

Az orgona első átépítésére 1910-ben került sor: egy második játszóasztalt építettek be az orgonakarzatra.

A későbbi átépítéseket azonban nemcsak művészi szempontok kívánták meg: a Nagyteremnek kezdettől voltak klimatikus problémái, a gőzfűtés hibái miatt gyakran elviselhetetlenül meleg volt az orgonakarzaton. Az orgona működése a nagy hőmérsékleti és páratartalom-különbségek miatt egyre bizonytalanabbá vált, az 1920-as évekre szinte teljesen használhatatlan állapotba került, többször hangversenyt is félbe kellett szakítani emiatt. 1925-ben Zalánfi Aladár és Geyer József tervei alapján a pécsi Angster céget bízták meg a Voit-orgona teljes szerkezetének átépítésével, ekkor az eredeti elektromos traktúrát és a színpadi játszóasztalt is kicserélték. A karcsú és elegáns Voit-asztal helyét egy óriás vette át, melynek mozgatása nehézkes lett volna, ezért a színpad hátsó részében kapott állandó helyet.

További átépítések, 1925–1967

Az alapvető probléma, a terem klímája az Angster-féle átépítést követően is változatlan maradt, ez rövidesen újabb zavarokat okozott. A karbantartási és hibaelhárítási munkákat nehezítette az Angster-gyár távoli telephelye, minden alkalommal Pécsről kellett Budapestre utazniuk a karbantartást végző orgonaépítőknek. 1934-ben a pécsi Angster helyett

A VILÁG ELSŐ TISZTÁN ELEKTROMOS JÁTSZÓASZTALA MOZGATHATÓ, A SZÍNPAD BÁRMELY PONTJÁRA ELHELYEZHETŐ VOLT.
© ANTALFFY ORGONAISKOLA ILLUSZTRÁCIÓJA

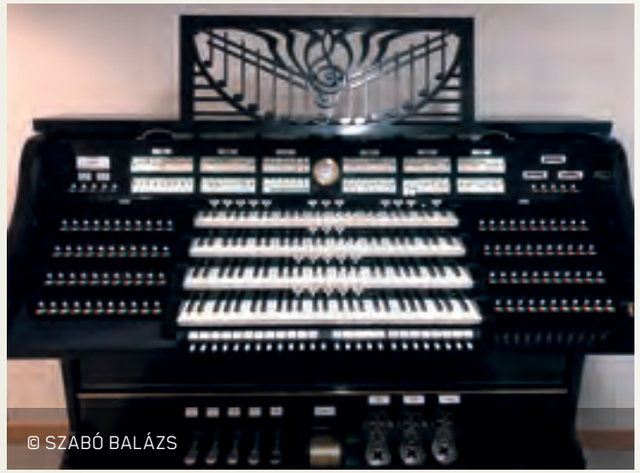

© SZABÓ BALÁZS

a budapesti Rieger orgonagyár vette át a hangszer gondozását. Ez viszonylagos stabilitást adott a hangszer működésében, hiszen üzemzavar esetén egy órán belül a helyszínen voltak szakembereik.

A világháborúban megsérült orgonát hamar megjavították, de az anyaghiány és az orgonagyár háborús veszteségei miatt nem sikerült mindent orvosolni, a hangszer továbbra is kritikus állapotban volt. Megoldásnak az orgona teljes szerkezeti és diszpozíciós átépítését látták Zalánfi Aladár tervei alapján, neobarokk stílusban. Átalakították a pedálművet és a főművet, a tasniláda rendszerű szélládákat átépítették kúpládára. 1950-ben a Rieger céget a többi orgonagyárhoz hasonlóan államosították, ezután jogutódja, a Fővárosi Művészi Kézműves Vállalat Orgonaüzeme végezte az orgona javítását, további átépítését.

A Walcker-orgona

Az átépítési munkák alacsony színvonala miatt az orgona továbbra is bizonytalanul működött, így 1963-ban felmerült egy új hangszer építésének a gondolata, miután több hazai és nemzetközi (csehszlovák) szakember véleménye egybevágóan alátámasztotta, hogy a hangszer nem tartható tovább játszható állapotban. A megoldást egy új „modern” hangversenyorgona jelentette, amelyet a Zeneakadémia 1966-ban rendelt meg a nyugatnémet Walcker cégtől. A régi orgonából a Nagyteremben csupán az átalakított Voit-homlokzat maradt, e mögé építették fel a 86 regiszteres, négymanuálos orgonát. Az új orgona 1967-es átadása új lendületet adott a magyar orgonaéletnek.

A Walcker-orgona korának gyermeke, mind anyagfelhasználásban, mind intonációban. A sok kísérleti anyag, főleg műanyagok, tömítőanyagok, az orgonaépítészetben hagyományosan nem használatos alkatrészek, például a rétegelt lemezből készült sípok ugyan ellenálltak a Nagyterem szélsőséges klímájának, de hátrányos hatással voltak az orgona hangjára, művészi értékére, amelyet sokan kritizáltak. A Walcker-orgona hangja igazán sosem volt otthon a Nagyteremben, végül 2011 októberében, az épület felújítása során teljesen lebontották.

A WALCKER-ORGONA ALIG FÉRT BE A VOIT HELYÉRE, A KÉNYSZER TALÁLÉKONY MEGOLDÁSOKAT SZÜLT
© SZABÓ BALÁZS

JOBB OLDALT VOIT ELNÉMÍTOTT HOMLOKZATA, BALRA A VÖRÖSRÉZ WALCKER-SÍPOK
© SZABÓ BALÁZS

A WALCKER-ORGONA BELSŐ SÍPJAI KILÓGNAK A VOIT-HOMLOKZAT MÖGÜL, MEGZAVARVA A VIZUÁLIS TEREMKOMPOZÍCIÓT
© HAJDÚ JÓZSEF

A VOIT-ORGONA EREDETI SZÉLLÁDÁI A RAKTÁRBAN. A FURATOKON KERESZTÜL KAPNAK A SÍPOK LEVEGŐT.
© SZABÓ BALÁZS

A VOIT-ORGONA SÍPJAI A GYŐRI VÁROSHÁZÁN
© SZABÓ BALÁZS

A FELÚJÍTÁSRA VÁRÓ HATTYÚ
© SZABÓ BALÁZS

A Voit-orgona sorsa, 1967–2011

Az 1967-ben lebontott Voit-orgonát két részre osztották. Az egyik részt a soproni Liszt Teremben állították fel, a másik felét Győr városa kapta meg egy új koncertterem számára. Az alkatrészeket a Fővárosi Művészi Kézműves Vállalat udvarán hullámpalából készített ideiglenes raktárban tárolták két éven át, ám mivel a tervezett koncertterem nem készült el, a Győri Városháza Dísztermébe építették be a hangszert.

Mindkét orgona többször átépült az idők során. Az első nagy munkákat Szakács István orgonaépítő végezte mindkét orgonán közel egy időben. Ekkor sérült meg a sípanyag jelentős része. Szakács összekeverte az eredeti sípokat, menzúra- és ajakátalakításokat végzett.

1998-ban átépítették a soproni hangversenytermet, az orgonát lebontották. Ekkor Takács Péter orgonaépítő az értékesebb sípok egy részét kiválogatta, ezekből később több hangszert épített. Az orgona szerkezete azonban megsemmisült: a bontási munkák közben egyszerűen kidobták az építési törmelékkel együtt.

1998-ban a győri orgona szerkezetében is komoly veszteség keletkezett: egy átalakítás során 7 eredeti szélláda, számos szerkezeti elem és több regiszter semmisült meg. Győr városa lehetővé tette, hogy a Zeneakadémia számára 1907-ben készült alkatrészek visszakerülhessenek eredeti helyükre. Az orgonát 2011-ben már Szabó Balázs irányításával bontotta le

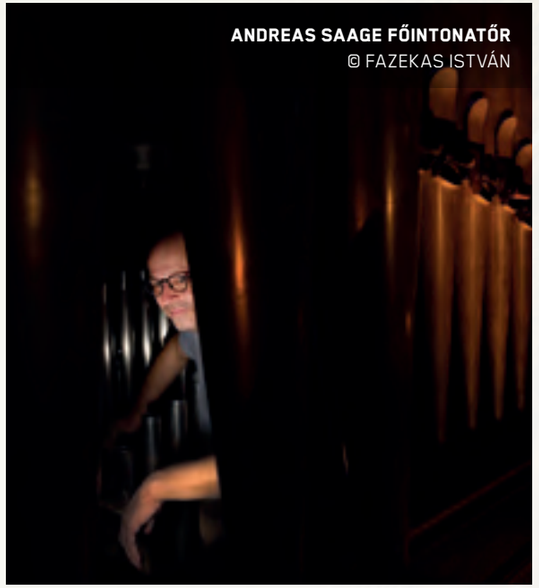

ANDREAS SAAGE FŐINTONATŐR
© FAZEKAS ISTVÁN

az AerisOrgona Kft. Ekkor az eredeti Voit-sípokat és alkatrészeket a helyszínen különválasztották a később bekerült rétegektől.

Restaurálás és rekonstrukció

Az orgona újjáépítése nemcsak restaurálási munkálatokat követelt, az elveszett, illetve megsemmisült elemeket rekonstruálni kellett. A fa tartószerkezetet, a teljes belső állványrendszert, három redőnyfalat, szélcsatornákat, több manuál szélládáit, a teljes billentyű- és regisztertraktúrát, több regisztert és a játszóasztalt újra el kellett készíteni az eredeti tervek, rajzok, fotók és analóg hangszerek alapján.

Az orgona eredeti helyére került vissza, az 1907-es belső elrendezésnek megfelelően.

A Zeneakadémia 2011-es felújítása során megszűntek azok a szélsőséges klimatikus viszonyok, amelyek a század elején még komoly terhelést jelentettek az orgonára. A hosszú távú zavartalan működés az épület hőhídjainak megszüntetésével és épületgépészeti rendszerekkel: hőmérséklet- és páratartalom-szabályozással, állandó légállapot biztosításával ma már nem jelent gondot.

Az orgona újjáépítését 2015–2018 között egy német–magyar együttműködés keretében a bonni Klais és a magyar AerisOrgona Kft. orgonaépítő cégek végezték. A megmaradt alkatrészek és eredeti nyomok alapján a lehető legnagyobb hitelességgel történt mind a szerkezet technikai részének, mind pedig az orgona hangzásának kialakítása.

TÉNYADATOK

Voit & Söhne 1907, Opus 975; Klais-AerisOrgona 2018 (IV/77)

Regiszterszám: 77 regiszter (71 teljes, 4 transzmittált és 1 kombinált regiszter, 11 db 44 hangos harangjáték–cseleszta)

Sípok száma: 4472 (a homlokzatban 99 síp, 32 némasíp és 22 attrap látható)

Manuálbillentyűzetek száma: 4 db

Pedálbillentyűzet: 1 db

Hangterjedelem: manuálok 56 hang C-g’’’, pedál 30 hang C-f’

Redőnyművek: 2 db (3 redőnytalp, 1 a III. manuálhoz, 2 a IV. manuál kettős redőnyéhez)

Játszóasztalok: 1 db színpadi mozgatható játszóasztal

Traktúra: elektropneumatikus traktúra Voit rendszere szerint

Szélládák: elmenőszeles tasniláda Voit rendszere szerint

Fúvómotorok: 3 db (2 nagyteljesítményű motor, 1 magasnyomású motor a Tuba mirabilis regiszterhez)

Szélnyomások: Pedál: 150 mmWS, I. Man.: 120 mmWS, II.M.: 110 mmWS, III. Man.: 100 mmWS, IV. Man.: 90 mmWS, Tuba mirabilis 8’: 250 mmWS

Az orgona diszpozíciója az 1907-es játszóasztal feliratai alapján

	Lábjáték – Pedále	
1	Principal	16′
2	Cello	8′
3	Violon	16′
4	Flauto basso	8′
5	Sub. Basso	16′
6	Salicet basso	8′
7	Harm. Bass	16′
8	Bourdon bass	16′
9	Ottava basso	8′
10	Ottava	4′
11	Quinta	10 2/3′
12	Grand bourd. (komb. Nr. 8)	32′
13	Bombardo (átcsapó)	32′
14	Fagotto (tr. I. Nr. 29.)	16′
15	Trombon	16′
16	Tromba	8′
94	Clarino (tr. I. Nr. 31.)	4′
93	Dolce (tr. I. Nr. 17.)	8′

	Kézjáték – I. Manuále	
17	Dolce	8′
18	Corne de chamoix	8′
19	Flauto concert	8′
20	Flauto	4′
21	Pileata	8′
22	Fugara	8′
23	Principál	16′
24	Principál	8′
25	Ottava	4′
26	Ottavino	2′
27	Mixtura 4 x	2′
28	Cornetto 3-5 x	8′
29	Basson	16′
30	Tromba	8′
31	Clarino	4′
32	Tuba mirabilis (tr. Nr. 60)	8′

	Kézjáték – II. Manuále	
45	Salicional	8′
46	Unda maris	8′
47	Dolce	4′
48	Chalumeau	8′
49	Pileata	8′
50	Bourdon	16′
51	Flute harm	8′
52	Flauto tibia	4′
53	Gamba	8′
54	Principale	8′
55	Ottava	4′
56	Piccolo	2′
57	Cimbalo 3 x	2′
58	Acuta 4 x	2′
59	Clarinét (átcsapó)	8′
60	Tuba mirabilis (HD)	8′

	Kézjáték – III. Manuále redőnyben	
61	Aeolina	8′
62	Vox coelestis (c°-tól)	8′
63	Violino	4′
64	Pileata dolce	8′
65	Quintatön	16′
66	Echo Gamba	8′
67	Flute d'amour	8′
68	Flauto traverse	4′
69	Flauto Sylvestre	2′
70	Violino princip	8′
71	Ottava	4′
72	Harm. aether. 4 x	2 2/3′
73	Oboa (átcsapó)	8′
74	Trompette harm. (1925)	8′

	Kézjáték – IV. Manuále kettős redőnyben	
75	Flauto cuspida	8′
76	Flauto dolce	4′
77	Viola	8′
78	Vox angelica	8′
79	Bourdon	16′
80	Flauto pileata	8′
81	Principal	8′
82	Preastant	4′
83	Flageolet	2′
84	Sesquialtera 2 x	2 2/3′
85	Carillon	4′
86	Vox humana	8′
87	Tremolo a vox h. Hoz	
88	Quintatön (1925)	8′

	Kapcsolók
33	Főkapcsoló
34	II x I
35	III x II
36	IV x III
37	IV x I
38	III x I
91	IV x II
39	I Pedal
40	II Pedal
41	III Pedal
42	IV Pedal
43	Sub. Okt. II x I
44	Sup. Okt. I
92	Sup. Okt. III x I

P, MF, F, FF minden manuálhoz és a pedálhoz
Pianopedál II, III és IV.
Generáltutti kopulákkal
Tutti nyelvek nélkül
Nyelvtutti
Henger el
Kézireg. el
Nyelvel el
Henger
Redőny III. Man.
Redőny IV. Man.
Távredőny
3 sor szabad kombináció
érintőképernyő a setzer kombinációhoz és a kiegészítő funkciókhoz

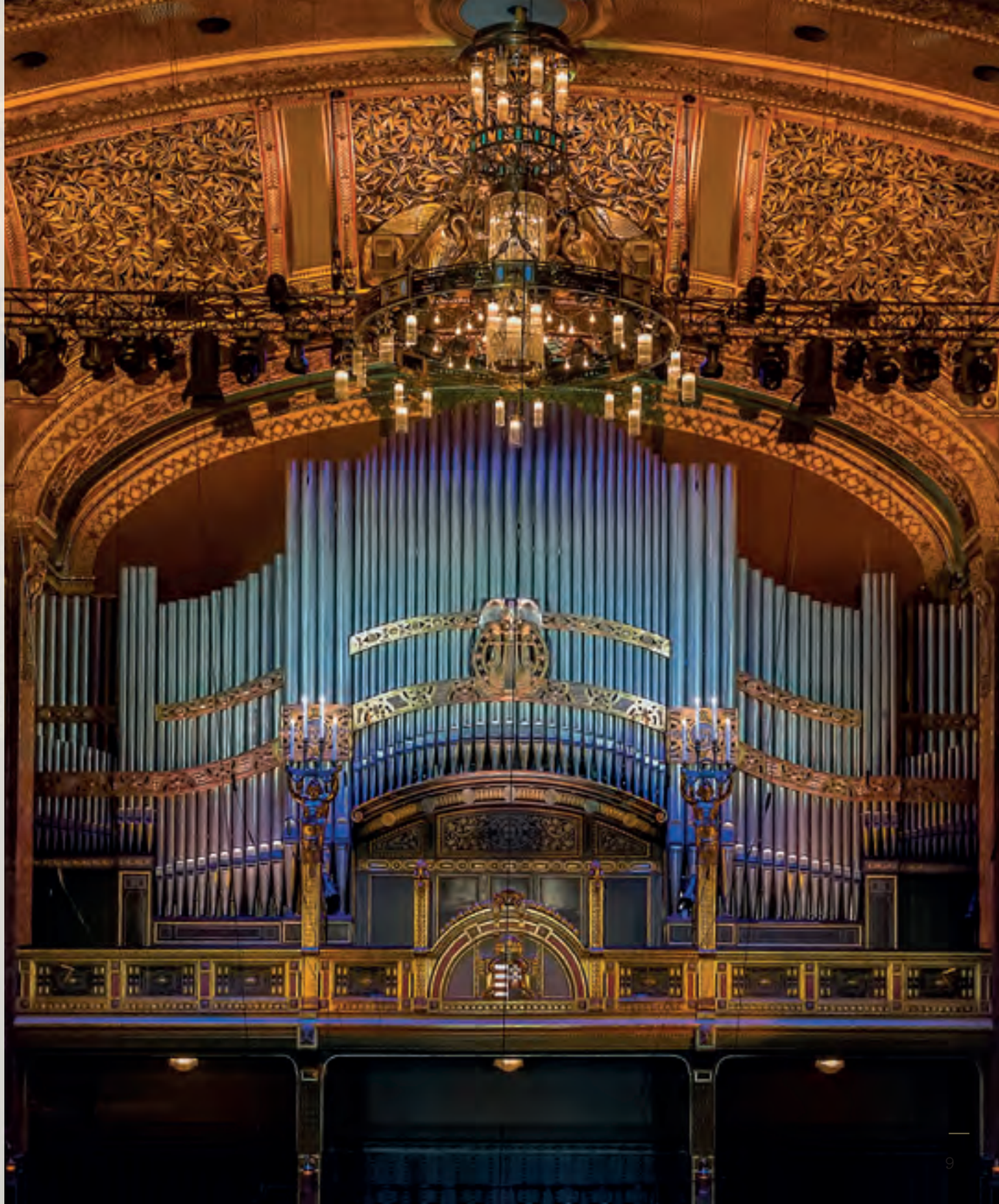

© ANCSIN GÁBOR

PARITÁS
BESZÉLGETÉS SZABÓ BALÁZS ÉS FASSANG LÁSZLÓ ORGONAMŰVÉSZEKKEL – RÉSZLET

Szabó Balázs, a Zeneakadémia Billentyűs és Akkordikus Hangszerek Tanszékének oktatója már növendékként is arról álmodott, hogy egyszer majd a rekonstruált Voit-orgonán játszhat a Nagyteremben. A kétezres évek elején azonban minden realitást nélkülözött ez az álom: a Zeneakadémián az eredeti, világszínvonalú Voit & Söhne hangszer helyett egy 1967-ben készült nyugatnémet orgona szólt, és úgy tűnt, hogy Balázs az egyetlen, akit érdekel a régi hangszer sorsa, aki nyomoz utána, levéltárakba jár és német orgonákban bujkál, mert hisz abban, hogy a Voit egyszer hazatérhet erre a karzatra.

– Mikor érezte először, hogy amiről ábrándozott, az megvalósulhat?

Sz.B. – Amikor Lacival (Fassang László orgonaművész – szerk.) megismerkedtem itt a Zeneakadémián, 2008-ban. Már az első beszélgetésünk idején szóba került a Nagyterem orgonája, a véleményemet kérdezte arról, milyen hangszer kellene ide. Ekkor éreztem, hogy ez lesz az a pont, amikor a Voit-orgona ügyét sínre lehet tenni.

F.L. – Amikor idekerültem, már tudtuk, hogy előbb-utóbb elindul az épület rekonstrukciója, és a Nagyterem orgonáját, ha csak ideiglenesen is, de le kell majd bontani. Az volt a kérdés, hogy utána milyen irányba lépjünk. Egy orgonát nem olyan egyszerű szétszedni, aztán újra összerakni. A régi orgonáról én nem tudtam sokat, a Voit-orgonákról sem, nekem nem volt kialakult elképzelésem. De Balázs olyan meggyőző volt, hogy azt mondtam, rendben, vizsgáljuk meg annak a lehetőségét, hogy újraépítjük az eredeti Voit-orgonát.

A teljes interjút a Zeneakadémia tavaszi Koncertmagazinjában olvashatják.

EGY MEGVALÓSULT ÁLOM
NAPLÓJÁNAK UTOLSÓ LAPJAIRA

A Zeneakadémia műemléki rekonstrukciója során a számtalan megoldandó feladat között a legösszetettebb kihívást talán az „orgona-kérdés” jelentette. Tudtuk, hogy a Nagyteremben a felújítás kezdetekor álló hangszer nem felel meg sem a hangversenyezés, sem az oktatás követelményeinek, és a történeti hűséget a korszerűsítés innovatív elemeivel ötvöző műemléki rehabilitáció szempontrendszerének sem. A tapasztalatok alapján sejtettük, hogy az orgonaépítés kalandja mind térben, mind időben, mind pedig pénzügyi források tekintetében meghaladja az épületfelújítás kereteit. Így aztán már a kezdetektől egy, az uniós forrásból megvalósult fejlesztést léptékében és igényességében is kiteljesítő, ugyanakkor attól független, önálló projektben gondolkodtunk.

A Zeneakadémia műemlék épületével a századfordulón egyedülállóan szerves egységet képező Voit-orgonák helyreállításának, rekonstrukciójának szakmai indokait a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem orgona tanszakának fiatal tanárai – Fassang László és Szabó Balázs – dolgozták ki és mutatták be az Egyetem döntéshozói számára. A Zeneakadémia Szenátusa az oktatási és művészi szempontokat mérlegelve 2010-ben döntött a műemlék épületben eredetileg felállított hangszer rekonstrukciójáról, amelyet végül Magyarország Kormánya 1502/2012. (XI. 16.) számú határozatával támogatott.

© FAZEKAS ISTVÁN

A FÚVÓ TETEJÉN GONDOSAN BECSOMAGOLT TÉGLÁK BIZTOSÍTJÁK AZ EGYENLETES SZÉLNYOMÁST
© FAZEKAS ISTVÁN

AZ EREDETI BOMBARDE 32′ ÉS A REKONSTRUÁLT TROMBON 16′ SÍPJAI
© FAZEKAS ISTVÁN

© POSZTÓS JÁNOS

© FAZEKAS ISTVÁN

© FAZEKAS ISTVÁN

Az orgona-projekt kalandosan kezdődött, és úgy is folytatódott, kezdve az eredeti alkotóelemek felkutatásától a közel 100 m³ térfogatú hangszer tárolási-raktározási nehézségein át az eredeti hangszer ismert technikai problémáinak kiküszöböléséig. Nagy hangsúlyt fektettünk a végső megszólalás és intonációs stabilitás szempontjából kritikus elemek megvalósítására; az 1907–1908-as légellátáshoz képest az orgona szélellátását a konstruktőrök jelentősen felülméretezték annak érdekében, hogy a hangzás a tutti fortissimók esetében is megőrizze erejét, azaz „ne fulladjon be”. A Nagyterem rekonstrukciója során a hangszer mögött évtizedeken keresztül fennálló hőhidat is megszüntettük: lefedtük azokat a kéményjáratokat, amelyek az orgona mögötti fal túloldalán futottak, és telente gyakorlatilag ráengedték a hideg levegőt a hangszerre. A terem klimatizálása is az orgona szigorú igényeinek figyelembe vételével valósult meg.

A hányattatott sorsú hangszer megmaradt elemei közül legjelentősebb a homlokzati sípsor, amely a Zeneakadémia Nagytermének vizuálisan is meghatározó eleme, e nélkül a koncertterem történeti hűségű megjelenése elképzelhetetlen lenne. Az épületrekonstrukció során rögzítettük a hangszernek helyet adó épületszerkezetekben látható nyomokat, amelyek alapján nemcsak a homlokzati sípok eredeti pozíciója vált ismertté, de első bizonyítékát láthattuk a hangszer és az őt befogadó épület 110 évvel ezelőtt létrejött egységének. Az 1960-as évektől némaságra ítélt homlokzat eredeti pozíciójának visszaállításával nemcsak helyreállt az orgona belsőépítészeti tömegaránya, hanem egy rendkívül értékes előadási helyszínnel: a homlokzat előtt átjárható, a színpad felett elhelyezkedő orgonakarzattal is bővült a hangversenyterem. A másik pillanat, amikor szembesültünk azzal, hogy a terem és a hangszer egykor különleges szimbiózisban működött együtt, a sípok eredeti pozíciójának felfedezése volt. Az egyes regiszterek elhelyezése nemcsak praktikusan helytakarékos, de tudatosan szolgálja az elvárt hangzáskép kialakulását is. Szembeötlő a Voit-orgona hatalmas megszólalási felülete: a Nagytermet határoló falak összfelületéhez viszonyítva a homlokzat és a két oldalkamra felületének aránya jelentősen meghaladja a legtöbb hangversenytermi orgonáét. Akusztikai tér és hangforrás tökéletesen működik együtt, a hangszerből a színek széles spektruma varázsolható elő rendkívül nagy dinamikatartományban úgy, hogy a megszólalás mindvégig elegáns, nemes marad, mentes mindenfajta tolakodástól, erőltetettségtől, hivalkodástól.

A 2015-ben lefolytatott közbeszerzési eljárás eredményeként a Voit-orgona-rekonstrukció kivitelezési feladatait a németországi, 1882-ben alapított Johannes Klais Orgelbau GmbH & Co. KG és alvállalkozója, a hazai AerisOrgona Kft. látta el. Philipp Klais, a figyelemreméltó referenciákkal rendelkező orgonaépítő manufaktúra tulajdonos-ügyvezetője véleménye alapján elmondhatjuk, hogy a Zeneakadémia Nagytermében nemzetközi összefogással Európa egyik legnagyobb jelentőségű, az európai örökség védelme szempontjából is kiemelkedő hangszer-rekonstrukciója készült el, amelyre méltán lehetünk büszkék.

Lakatos Gergely
főmérnök,
az orgona-rekonstrukció projektvezetője

Az orgona-rekonstrukció számokban

A felhasznált faanyag mennyisége: 100 m^3

A projekt időtartama: 2009–2018, összesen 9 év.

A projekt összértéke: 800 millió forint, amelyből a hangszer rekonstrukciójának kivitelezési költsége: 711,2 millió forint.

© FAZEKAS ISTVÁN

Az orgona-rekonstrukció megvalósításában közreműködtek:

Dr. Vigh Andrea – a Zeneakadémia rektora
Dr. Batta András – a Zeneakadémia korábbi rektora
Fassang László – a Zeneakadémia orgonatanára, orgonaszakértő
Szabó Balázs – a Zeneakadémia orgonatanára, orgonaszakértő
Lakatos Gergely – főmérnök, projektvezető
Martin Kuhnt – a felmérést végző orgonaszakértő
Dr. Bányai Miklós – a projektet előkészítő bizottság vezetője
Csepeli László – műszaki ellenőr, műszaki szakértő
...és sokan mások

© POSZTÓS JÁNOS

KIS ORGONASZÓTÁR

Fúvó
Az orgona tüdeje, amely a sípok megszólaltatásához szükséges levegőt folyamatosan azonos nyomáson tartja. A fúvó „utántöltését” az elektromos fúvómotor végzi. A fúvók egyik típusa a franciafúvó, mely elnevezéséhez híven Franciaországból terjedt el.

Szélláda
Az orgonán belül elhelyezkedő, lapos ládára emlékeztető alkatrész, melynek tetején a sípok állnak, aljába pedig szélcsatornán keresztül jön a levegő a fúvóból. A szélláda szerepe, hogy a fúvóból érkező levegőt felfogja, és csak abba a sípba engedje, melyet a játékos a traktúra segítségével kiválaszt. Minden billentyűhöz és minden regiszterhez tartozik egy szelep a szélláda belsejében. A szélláda határozza meg tehát, hogy milyen hangszín és hangmagasság szólal meg.

Regiszter
Az orgona különböző hangszíneit nevezzük regiszternek. A regisztereket hangmagasság, illetve hangszín alapján különböztetjük meg egymástól. Minden regiszterhez egy teljes sípsor tartozik. A Voit-orgona esetében 77 regiszterről beszélünk, ami azt jelenti, hogy 77 egymástól különböző és független sípsor található az orgonában.

Traktúra
A billentyűt a szeleppel összekötő, a síp megszólalását, illetve a regiszterek ki- és bekapcsolását irányító szerkezet.

Pneumatika
Különböző nyomású sűrített levegőkön és azok nyomáskülönbségein alapuló energiaközlés. A billentyű lenyomásakor egy csőből kiengedjük a túlnyomást, így a cső másik végén lévő szelepet mozgató ék alakú fúvócska összeesik, ezáltal szabaddá válik a levegő útja a sípba.

Tasniláda
A szélláda egyik, a Voit cég által tökéletesített típusa. A síp megszólalását egy, a szélláda belsejében elhelyezett ék alakú tasniszelep irányítja.

Szélcsatorna
Fából készült légjárat, mely az orgona belső részei közötti levegőáramlást teszi lehetővé.

Manuál
A kezek számára készült billentyűsor, amiből a Voit-orgonán 4 áll rendelkezésre, egymás felett elhelyezve.

Pedál
A lábak számára készült billentyűsor, ebből egy van.

Principál
A homlokzatban álló, fémből készült, ajaksípokból álló regiszter. Amint neve is mutatja, az orgona legfontosabb, fő regisztere.

Játszóasztal
Az orgona irányító központja. Itt találhatóak a manuálok, a pedál, a regiszterkapcsolók és különböző további játéktechnikai segítők. Ezek segítségével tudja az orgonista irányítani a hangzást.

Az orgona működési elve

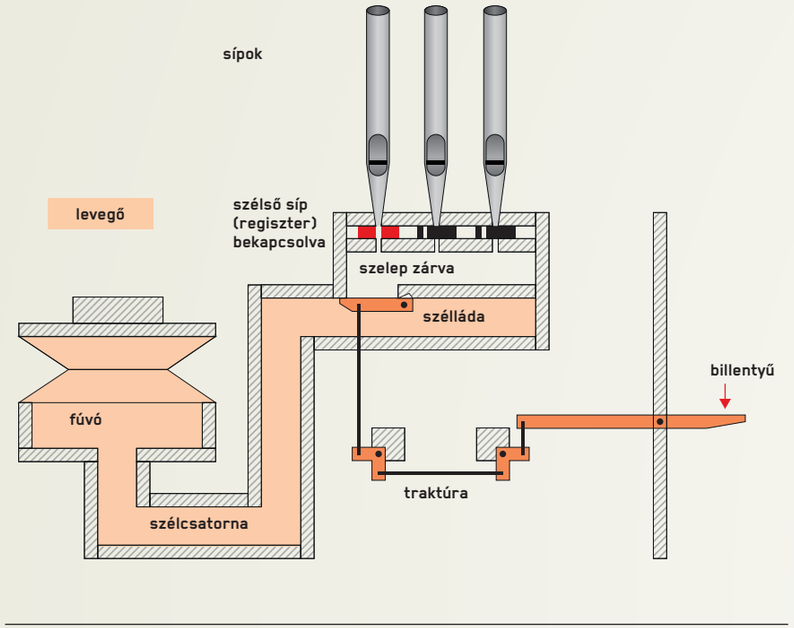

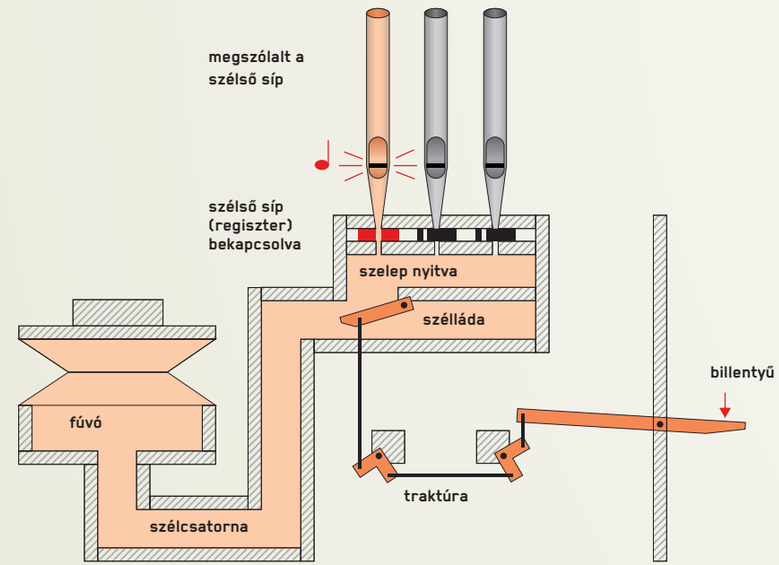

Felelős kiadó: Dr. Vigh Andrea, a Zeneakadémia rektora
Főszerkesztő: Torda Júlia
Kiadványmenedzser: Mester Ágnes
Layout: Allison Advertising Kft.
Tördelés: Váradi András
Nyomda: Keskeny és Társai 2001 Kft.
Borítófotó: © Fazekas István
Fotók: Ancsin Gábor, Fazekas István, Felvégi Andrea, Fortepan, Hajdú József, Posztós János, Szabó Balázs
Megjelenik a Zeneakadémia Kommunikációs Igazgatóságának gondozásában.

Zeneakadémia
1061 Budapest, Liszt Ferenc tér 8.

ZENEAKADEMIA.HU

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Az orgona felújítását Magyarország Kormánya 1502/2012. (XI. 16.) számú határozata alapján az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta.